

Orașul și literatura

Cuvânt-înainte de Paul Cornea

Paul Cornea, <i>Cuvânt-înainte</i>	5
--	---

Partea I. Orașul în literatură

Caius Dobrescu, <i>Spațiul urban ca mitologie seculară, autotransgresie ficțională și ca „lume a lumilor“</i> . Trei abordări teoretice	13
Alexandra Crăciun, <i>Veneția. Scurtă istorie a orașului imposibil</i>	24
Ștefan Borbély, <i>Percepții ale orașului funest în Antichitatea greacă</i>	28
Laura Mesina, <i>Războiul celor două Rome. Imaginea puterii: scriitură și spațiu urban, sub privirile a patru scriitori</i>	35
Mihai Ene, <i>Metropola ca topos generator în literatura decadentă</i>	50
Rodica Ilie, <i>Utopia citadină în manifestele avangardiste românești</i>	54
Andrei Simuț, <i>Istorisiri despre asediu: orașe, scriitori europeni și război în anii '40 (Ernst Jünger, George Orwell, Eugen Ionescu, Mihail Sebastian)</i>	62
Ilie Guțan, „ <i>Complexele</i> “ provinciei și fascinația urbanului. <i>Momentul: Cercul Literar de la Sibiu</i>	78
Mircea Martin, <i>Orașul în poezia românească (de la începuturi până în anii '80)</i>	83
Romulus Bucur, <i>Prezența orașului în poezia optzecistă</i>	96
Adrian Lăcătuș, <i>Tradiție, autonomie și realizare de sine în Die Stadt im Osten de Adolf Meschendörfer</i>	101

Partea a II-a. Orașe imagine, orașe reale

Constantina Raveca Buleu, <i>Parisul conspirațiilor. Francmasoni, Iluminați și reflexiile lor literare – Dumas și Balzac</i>	109
Anca Sîrghie, <i>Parisul, un topos balzacian inconfundabil</i>	118

Ion Pop, <i>Parisul lui Ilarie Voronca</i>	128
Elena Prus, <i>Parisul ca spectacol romanesc al modernității</i>	135
Alexandra Vrânceanu, <i>Imaginea orașului în romanul ekphrastic contemporan: Orașul invizibil de Emili Rosales și Terasă la Roma de Pascal Quignard</i>	144
Andrei Terian, <i>Orașul umbrelor</i>	158
Alice Popescu, <i>Moscova lui Platonov sau copilul spontan</i>	163
Gabriela Duda, <i>Orașul-bolgie</i>	172
Anca-Elena Ștefan, <i>New York, spațiu al existenței postmoderne</i>	180
Rodica Grigore, <i>Babel-New York și retur</i>	188
Iulia Micu, <i>Orașul lagunelor – spațiu crepuscular în literatură. Un studiu asupra Veneției (Hofmannsthal, D'Annunzio, Proust și Thomas Mann)</i>	195
Corina Grüber, <i>Veneția sub semnul misterului și al morții</i>	213
Dumitru Chioaru, <i>Sibiul cerchiștilor</i>	220
Cornel Ungureanu, <i>Un centru: Nădlac</i>	225
Ioan Radu Văcărescu, <i>Metopolis – o heterotopie modernă</i>	231
<i>Autori</i>	239
<i>Indice</i>	245

LUMES

Spațiul urban ca mitologie seculară, autotransgresie fictională și „lume a lumilor“. Trei abordări teoretice

Caius Dobrescu

Cuvinte-cheie: prestigiu cultural, mitologie, legitimitate simbolică, identitate mito-poetică, turism cultural, ambientalizare.

În cele ce urmează, voi încerca să motivez relevanța și importanța temei Conferinței ALGCR din acest an, „Marile orașe și literatura“. Mai precis, voi încerca să conturez trei perspective diferite ale relației postulate în titulatura Conferinței, perspective din care – în opinia mea – reiese cu claritate faptul că tratarea unei asemenea teme presupune și o reflecție asupra statutului cognitiv și pedagogic al disciplinei noastre, literatura comparată.

I. Literatura și mitologia urbană

Tema Conferinței noastre fiind „marele oraș“, este normal să începem prin a ne întreba *ce este* sau, mai exact, *ce anume face* dintr-un oraș oarecare un mare oraș. Oare este vorba aici despre ceva ce există în orice țesut urban, în cantități diferite, sau despre ceva unic și rar, care definește numai o anumită categorie de orașe? Desigur, la primul nivel de înțelegere, vom atribui condiția superlativă centrelor care ajung la proeminență pe o hartă a puterii politice, administrative, economice și, nu în ultimul rând, culturale. „Marile orașe“ sunt create în timp de jocul factorilor obiectivi, de fasciculele determinărilor geopolitice și demografice, de configurările succesive ale rețelelor de schimb. Dar, în același timp, ele există, în mod necesar, și pe o hartă mentală a strălucirii, a magiei și a fascinației.

Ceea ce este mai greu de stabilit, dacă nu chiar rezervat domeniului indeterminării obiective, este măsura în care imaginea și prestigiul unui oraș, „aura“ sa – pentru a folosi un concept consacrat – este rezultatul unui proces de dezvoltare economică, politică și socială sau dacă dinamismul creativ, ca o forță de iradiere simbolică, este el însuși o componentă (dacă nu chiar o precondiție) a proceselor de dezvoltare. Există, desigur, exemple de orașe comerciale extrem de puternice, plasate chiar în centrul a ceea ce Fernand Braudel numea „economii-lume“, care nu au ajuns decât mai târziu la un autentic prestigiu cultural. Acesta ar putea fi cazul Veneției, al orașelor olandeze, al unui mare port cum este Hamburgul, al orașelor din Statele Unite, al Moscovei. Tot așa cum avem exemplele unor orașe cu o putere de fascinație care supraviețuiește cu mult perioadei lor de maximă înflorire politică și economică. Atena, Bizanțul,

Alexandria, ca să nu vorbim de marile cetăți ale Antichității care supraviețuiesc doar în memoria culturală a umanității.

Dar, chiar dacă istoria ne arată că planul dezvoltării comerciale și instituționale și planul iradierii simbolice pot fi separate, rămâne un fapt că imaginarul este o coordonată importantă – esențială chiar – a oricărui centru urban pe care-l percepem ca pe un „mare oraș“. Aceasta pentru că, dincolo de toate criteriile cuantificabile ale puterii, dincolo de rețelele de influență care pot fi reconstruite rațional, imaginarul este cel care face ca întregul, „orașul“ să reprezinte mai mult decât sumă părților (a planurilor) sale. Toate acestea înseamnă că actul de fondare a „marelui oraș“ nu este desăvârșit până când nu se intersectează cu o serie de influențe economice, politice, administrative care să ridice acest nou spațiu la demnitatea unei mitologii. Unde noțiunea de *mitologie* trebuie înțeleasă în sensul unui imaginar identitar, particularizant și prestigios, construit ca o sursă iradiantă de legitimitate simbolică.

Așadar, „marele oraș“ se naște atunci când un proces local de concentrare a relațiilor de schimb, de putere politică, de autoritate administrativă este subîntins printr-o viziune universalistă și cosmică. De fapt, tema „marelui oraș“, așa cum apare ea în imaginarul modern, este expresia secularizată a funcțiunii simbolic-religioase care, în lumea premodernă, se asocia aproape fără excepție funcțiilor comerciale și politico-administrative exercitate de centrele urbane. Dintr-o anumită perspectivă, acest proces de formare a unui „mare oraș“ este unul de „degenerare“, de „camuflare a sacralului în profan“. Dintr-o altă perspectivă, este vorba despre o reducere la esență a religiei, ca un proces de tip fenomenologic (o reducere operată de conștiința colectivă a unei civilizații), o circumscriere a raportului de fascinație pe care se bazează structurile teologice și instituționale ale religiilor istorice.

Însă ceea ce ne interesează este faptul că mitul „marelui oraș“ se naște, indiferent dacă într-o formă „tare“ sau „slabă“, în măsura în care un centru urban dat ajunge să fie perceput ca o expresie a principiului plenitudinii fertile, ca imaginea concentrată a spectacolului Universului, ca spațiu al tuturor posibilităților. Pentru societățile tradiționale, sacralitatea spațiului urban este asigurată de un sistem consacrat de reprezentări religioase. Pentru societățile seculare, operatorii care leagă planul (tematic) al universalului, al virtualității deschise de cel (practic) al realităților vieții urbane țin de un sistem dinamic, fluid, de reprezentări imaginare. Or, acesta este punctul în care se inserează disciplina noastră – literatura comparată – fiindcă, în special în sfera de civilizație occidentală și începând cu secolul al XIX-lea, această imagologie este tot mai mult influențată de literatura cultă.

Altfel spus, miturile urbane – care reprezintă în sine subiectul de studiu al unei antropologii culturale care înțelege să-și asume și alte responsabilități cognitive decât cele de a studia societățile arhaice sau „organice“ – sunt generate tot mai mult nu atât de cultura populară, de folclorul urban „spontan“, cât de pătrunderea în imaginarul colectiv a personajelor, situațiilor, simbolurilor literaturii de ficțiune produse de autori profesionalizați. În opinia mea, reflecția asupra modului în care literatura – ca fenomen cultural istoric – este implicată în configurarea și reconfigurarea identității

mito-poetice a „marilor orașe“ reprezintă un obiect de cercetare legitim și predilect pentru literatura comparată. În acest mod, literatura comparată răspunde și responsabilităților interdisciplinare stabilite de la început prin condiția ei. Pentru că analiza acestei dinamici imaginare a constituirii unei mitologii sau a unei configurații identitare fantasmatică poate reprezenta o contribuție distinctă la înțelegerea istoriei urbane înseși – în special acolo unde este vorba despre resorturile și pragurile de coagulare ale unui „mare oraș“.

II. Literatura între spațiul mental și cartografierea mentală a spațiului

Pornind de la considerațiile de mai sus, putem spune că, dat fiind substratul său imaginar, dată fiind organizarea sa în jurul unor nuclee mito-poetice, spațiul urban, universul „marelui oraș“ nu poate exista decât sub forma unei experiențe trăite. Orașul ca întreg este esențialmente imaginar, simbolic, fantasmatic; este o intersecție de narațiuni și simboluri care nu pot fi totalizate decât în procesul de (auto)elaborare a unei conștiințe receptoare. Acest adevăr este pus în evidență și de antropologia turismului care, dintr-o perspectivă de extracție fenomenologică, așază în centrul investigației sale tocmai răspunsurile subiective, dezvoltate prin interacțiunea cu un spațiu cultural alternativ, diferit și relativ necunoscut. La nivel pragmatic, acest mod de gândire este tradus în principiul de marketing conform căruia turismul este o industrie care vinde *experiențe*.

A „vinde“ un oraș înseamnă, așadar, pentru o categorie profesională cât se poate de realistă și de orientată spre profit, a vinde o formă de contact mental, fantasmatic cu acel spațiu. Adică a vinde *experiența* unui oraș.

În acest punct, trebuie să constatăm analogia cu „marele oraș“ al literaturii moderne, a cărui condiție ontologică este, în mod necesar, tot una subiectivă. Adică, folosind o celebră formulă shakespeariană: „marele oraș“ al poeziei este făcut „din materia din care sunt făcute visurile“. Pentru a înțelege, din perspectiva literaturii comparate, valoarea analogiei dintre oraș ca experiență de lectură și oraș ca experiență de vilegiatură (o „vilegiatură“ care, desigur, include și tema călătoriei pedagogice și formative, care conduce la descoperirea de sine), este util să așezăm lucrurile într-o perspectivă istorică. Mai precis, în perspectiva unei istorii a experienței de receptare.

Scoala de la Konstanz a avansat conceptul receptării ca o categorie istorică, de înțeles doar prin reconstrucția hermeneutică a unei succesiuni de „orizonturi de așteptare“. Însă perspectiva istorică pe care o propun aici este diferită, ea nu se referă doar la o transformare a conținuturilor experienței de receptare, ci la evoluția *structurii* înseși a acestei experiențe. Această perspectivă este posibilă dacă vom considera literatura nu în dependență exclusivă de un anumit mediu de transmitere/comunicare, cum este cel al reproducerii tipografice a scrisului, ci o vom gândi pe fundalul unei treptate deschideri a spectrului mediatic, care permite diferite tipuri de metisaje la nivelul infrastructurii comunicaționale.

Experiența lecturii, așa cum o înțelegem în mod tradițional și așa cum a fost studiată de critica fenomenologică, este deopotrivă o experiență a *interiorității* și a *interiorizării*. Altfel spus, pare incontestabil că experiența literaturii echivalează cu experiența lecturii. Desigur, într-un sens strict, această relație este de nedepășit. Însă, dacă distingem în cadrul experienței literare un strat pe care l-am putea numi al experienței ficțiunii, al experienței narative sau fantasmatică, atunci trebuie să recunoaștem că, în mod evident, poziția dominantă, de cvasi-monopol, a literaturii în aceste domenii a fost serios afectată de evoluția tehnologiilor mediatice ale secolului XX.

Statutul literaturii, ca experiență totală sau sintetică, ținea de capacitatea de a utiliza, prin sugestie, evocare mentală, întregul spectru al percepției senzoriale. Într-un fel, persistența în timp a principiului horatian *ut pictura poesis* este paradoxală, fiindcă, teoretic, nu atât accesarea efectelor vizuale, cât mai ales utilizarea unor efecte senzorial-perceptuale complet inaccesibile altor forme de expresie artistică (de exemplu, mirosul) și posibilitatea de a alterna sau a simultaneiza datele tuturor simțurilor au reprezentat principalele resurse competitive ale literaturii de imaginație. În acest fel, literatura a beneficiat de o condiție pe care am putea-o numi „circum-empirică“, pe baza căreia și-a putut rezerva un avantaj important în privința iluziei mimetice și, pe baza acesteia, în privința intensității experienței de identificare.

Pe de altă parte, literatura a beneficiat mult timp de monopolul asupra desfășurării epice de mari întinderi, privință în care celelalte arte erau limitate nu doar de convențiile lor specifice, dar și de condiționările lor materiale. Însă această situație avea să se schimbe odată cu apariția unui alt mediu complex, cinematograful, succedat de televiziune. De altfel, aceste evoluții, deși imperfecte sub aspectul acoperirii domeniului perceptual, au transformat fundamental arta spectacolului și au ridicat dramatic standardele iuziei mimetice, inițiind totodată un proiect „total“ de identificare sinestezică, devenit tot mai realizabil odată cu promisiunile tehnologiilor digitale multimediatice.

Desigur, putem presupune că, nemaivând legătură cu experiența lecturii, așa cum o cunoaștem, noul conglomerat de experiențe artistice nu intră în sfera de interes a studiului literaturii. Însă pe de altă parte, prin symbolism, discursivitate, narativitate, ficționalitate, succedaneul cinematografic al reprezentației dramatice rămâne atașat, în foarte multe feluri, de preistoria sa literară. Cu toate acestea, nu este vorba doar de un raport „arheologic“ între stratul îngropat și startul de cultură de suprafață. Relația literaturii cu mediile audio-vizuale este, adeseori, una directă, ca în cazul scenariului – un gen indiscutabil „literar“, care este, în același timp, o parte integrantă a procesului cinematografic.

Totuși, ceea ce ne interesează este modificarea structurii unei experiențe care începe prin a se derula exclusiv pe o scenă interioară, pur mentală, aceea a „lecturii“, în care **efectele sinestezice** sunt întâi construite ca reprezentări secundare și abia apoi „trăite“ **în experiența identificării**, la un tip de experiență care se desfășoară într-o sferă a **virtualului lărgit** și intensificată. Evident, experiența lumii ficționale rămâne de natură **esențial mentală**, dar substanța și constelația stimulilor care alimentează această

experiență sunt sensibil modificate. În raport cu literatura, în care reprezentarea realității presupune abstracția percepțiilor evocate, mediile televizuale permit o mutație neuronală, ținând de calitatea cuantelor perceptuale care determină în cele din urmă configurația universului ficțional.

Într-o interpretare filozofică, valorizantă, această evoluție a fost adeseori considerată ca o pierdere, în ordinea funcției de reprezentare mentală înțeleasă ca o expresie directă a capacității de focalizare și de autoconținere, cu conotații deopotrivă cognitive și etice. Deplasarea de la producerea participativă a imaginilor senzoriale ce constituie realitățile virtuale către o receptare tot mai pasivă a unor stimuli mimetici ostentativi a fost tradusă adeseori în termenii unei decăderi din demnitatea intelectuală presupusă ca inerentă unei arte a cuvântului. Dar toată această teleologie negativă poate fi pusă între paranteze de o dialectică fenomenologică presupunând tendința experienței (ficționale, în cazul nostru) de a se autointensifica, de a se autodepăși în direcția unui orizont al plenitudinii, al totalizării.

O asemenea perspectivă este ajutată să se clarifice, să se expună, dacă ne concentrăm asupra unei alte mișcări de restructurare a experienței ficționale: tendința de a proiecta/cartografia experiența literară (ca experiență livrescă) asupra lumii reale, de a transforma un spațiu cu o identitate geografică precisă în scena *realizării* spațiului virtual al ficțiunii/fantasmei literare. Această tendință este de regăsit, la o scară foarte mare, pe care o putem numi fără ezitare industrială, în sfera *turismului cultural*. Rădăcinile acestui fenomen de migrație sezonieră globală se află într-o epocă în care un proces de laicizare a societăților occidentale aflat încă într-o fază incipientă genera o competiție intensă pentru descoperirea de substitute seculare ale religiei. Printre acestea, Cultura, cu mitologia ei subiacentă, a marilor creații și a marilor creatori, a reprezentat de foarte devreme – mai precis din epoca incursiunilor „inițiatice“ ale tinerilor europeni „nordici“ în Italia și mai târziu în Grecia – o opțiune privilegiată. Înăuntrul acestui proces, al acestei forme de pelerinaj modern, se decelează o transformare și mai profundă a experienței unei lumi ficționale.

Linia de evoluție a tehnicilor mimetice orientate spre obținerea progresivă a unei experiențe sinestezice complete, care transgresează sfera „diafană“ a sugestiilor mentale ale experienței senzoriale, este dublată, integrată și poate că, la un moment dat, surclasată de o tendință de a *ambientaliza* experiența ficțională. Altfel spus, de a o institui, ca *experiență ambientală* în experiența multimediată – presupunând intersecția mai multor tehnici de mimesis perceptual – lumea internalizată, creată prin lectură și pentru care subiectul receptor resimte, inevitabil, o responsabilitate (responsabilitatea ca efort de concentrare...). Această *experiență ambientală* este, pentru a folosi o metaforă, „subcontractată“ unor agregate tehnosemantice menite să îi confere densitate, veracitate și intensitate. Acesta este, însă, un proces încă esențialmente personal de ambientalizare: experiența intensificată a autonomizării (față de conștiința receptoare) a structurilor generatoare de autenticitate este tradusă în experiența subiectivă a *ambianței* și *ambientalului*. Ca urmare, lumea ficțională este receptată nu într-un tipar *emanatist* (lumea ca emanație a unui centru spiritual care,

în acest caz, este conștiința receptoare ce activează detonatorii încorporați operei de artă prin conștiința creatoare care a produs-o), ci într-un model *ambiental*, ca o experiență a învăluirii și conținerii protective.

În situația unei experiențe de receptare/cunoaștere de acest tip, literatura (sau, mai precis, succedanele ei, în ordinea cuprinderii sinestezice și epice) devine o artă ambientală într-un mod mai profund și mai propriu decât în cazul clasic al experienței de lectură. Experiența multimediată (pentru înțelegerea căreia am indicat filmul artistic doar ca un suport, ca un punct de pornire) ține încă de regimul a ceea ce am putea numi *autoambianță*: deși intensă, experiența „mediului înconjurător“ este tot de natură virtuală. În resortul ei ultim, experiența este autoindusă. Pe când, în situația para-mediată a turismului cultural, vorbim despre o translare a experienței asupra unui domeniu atestat al realității, complet exterior conștiinței. În acest caz este vorba de un raport de investire, de cartografiere, în ultimă instanță, de colonzare simbolică a unui spațiu concret. Tendința de a aborda miturile literare, semi-literare sau simili-literare printr-o experiență a *vizitării*, de a le proiecta și (re)descoperi ca o formă de ambiental autonom, vorbește despre manifestarea unei voințe colective (evident, înrădăcinate în imaginarul colectiv și alimentate de acesta) de *realizare/corporalizare* a lumii ficțiunilor literare.

Am încercat, în acest subcapitol, să reconstruim evoluția experienței unei lumi ficționale de-a lungul unui parcurs care ne duce dinăuntru unui sistem reconfortant de norme, ce definesc literatura așa cum o știm, înspre o zonă de interacțiuni în care dimensiunea literară, deși prezentă, a devenit ambiguă sau indeterminată în natura și în funcțiile sale. Este momentul să ne întrebăm asupra consecințelor pe care transformările, anamorfozele experienței lumii ficționale le pot avea asupra înțelegerii condiției faptului literar și, în consecință, asupra disciplinelor care îl studiază. De asemenea, va trebui să reflectăm la modul în care transformarea dinăuntru a experienței de identificare ficțională afectează modularile temei care ne interesează, aceea a „marelui oraș“.

Întrebările de la care trebuie să pornim sunt: „cum putem stabili limitele între care este legitim și inteligibil să definim faptul literar?“ și „poate fi acesta mai bine înțeles ca o structură sau ca un proces?“. Evident, nu este vorba despre o problemă virgină, nemaibordată de teoreticieni. De exemplu, estetica receptării – deja evocată în prezentul demers – pornește de la premisa că o operă literară nu poate fi înțeleasă ca un obiect, că ea este, la modul ideal, suma interpretărilor sale posibile, dispusă într-o evoluție istorică. Așadar, dacă această desprindere de preceptele obiectivismului, obiectualismului sau structuralismului clasic s-a produs deja (evident, într-o pluralitate de forme; estetica receptării reprezintă doar una dintre școlile de gândire de această factură), de ce să nu ne întrebăm dacă nu este corect să înțelegem literatura și în tendința ei „spontană“ de a-și transgresa propria condiție, de a reverbera dincolo de limitele sale socio-estetice și psiho-cognitive? De ce nu am putea lua în considerare ipoteza că deplasarea experienței ficționale și aceleia a literaturii ca artă a cuvântului dinspre sfera purei sugestii mentale, coextensive înspre o sferă eclectică din punct

de vedere mediatic sau înspre o zonă a hibridării cu realitatea, ca domeniu auto-nom-ambiental, ca „loc“, nu reprezintă, în mod necesar, un fenomen de contaminare degenerativă, de sărăcire ontologică și intelectuală, ci, dimpotrivă, că fenomenul poate fi gândit în analogie cu trecerea dialectică de la „în sine“ la „pentru sine“?

Ceea ce am descris este trecerea ficțiunii de la condiția de experiență a unui spațiu mental înțeles ca un domeniu inviolabil al intimității, la un regim cultural apropiat de cel al proceselor de inițiere, care presupun un comportament de exteriorizare prospectivă și care produc, prin proiecție și investire, locuri de memorie și ritualuri comemorative personalizate. Problema noastră este dacă aceste evoluții trebuie îndepărtate, de la bun început, într-un plan al paraliterarului sau dacă ele nu ne ajută, de fapt, să înțelegem mai bine, prin „înstrăinare“, esența faptului literar. Măcar prin aceea că expun, într-o manieră proeminentă, dramatică, tendințele intelectului, ale sensibilității, ale imaginarului care alimentează și subîntind producția și consumul de literatură fictională.

Dacă este așa, atunci rezultă că transgresarea continuă a sferei „pure“ a sugestiilor mentale, ca proces ce revelează o tendință constitutivă a interesului însuși pentru literatură, poate să devină o parte integrantă a științei literare înseși. Nașterea miturilor literare, care proliferează apoi într-o multitudine de strategii de evocare și într-o rețea de locuri ale memoriei, trebuie să intereseze studiul literaturii în măsura în care ea demonstrează și tematizează importanța pe care această clasă de ficțiuni o are pentru ceea ce filozofia numește „lumea vieții“.

În acest punct, ne putem întoarce la tema care ne interesează, la „marele oraș“, pentru a înțelege că aici este vorba de o preocupare ce se naște, în mod esențial, din fenomenul socio-cultural al turismului. Aura „marelui oraș“ ține, pe de o parte, de un capital simbolic acumulat în timp, dar ea este, pe de altă parte, rezultatul unei întreteseri dinamice de politici culturale a căror misiune este tocmai cartografierea simbolică și „ambientalizarea“ unei experiențe ficționale care începe, cel mai ades, în intimitatea actului individual de lectură. Acest continuu proces de telescopare, de investire, de localizare, de instituire, de configurarea, de reticulare a imaginarului literar poate face obiectul studiului critic. Dar nu în sensul unei îndepărtări progresive de faptul literar, ci în acela al unei continue reîntoarceri hermeneutice înspre literatura așa cum o știm, în plus, îmbogățită prin reflecția asupra extensiilor ei mito-poetice asupra unui spațiu și asupra unei sfere de comportamente reale.

Din această perspectivă, „marele oraș“ poate fi înțeles ca un spațiu tematic în care se experimentează mereu forme de transgresare a limitei experienței interioare, modalități de producere a unor „corelative obiective“ ale experienței interioare a lecturii, corelative care pot fi asumate sub forma unei experiențe de explorare ambientală sau printr-o atitudine de comemorare evasi-rituală. De fapt, „marele oraș“ este o rețea de demersuri de resacralizare difuză, prin urmare, slabă (dar extrăgându-și, pe termen lung, forța tocmai din caracterul ubicuu), demersuri pe care științele literare le pot include în sfera interesului lor, ca moment în dinamica procesului de devenire (adică de autotransgresare) care este literatura.